

ARİSTOTELES KATEGORİLERİNİN ARMONİK ANALİZ İÇERİSİNDE İNCELENMESİ¹

ANALYSIS OF ARISTOTLE CATEGORIES WITHIN HARMONIC ANALYSIS

Yunus GEDİK

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü, İstanbul/Türkiye
ORCID: 0000-0002-9094-5694

Doç. Dr. E. Ceylan ÜNAL AKBULUT

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İstanbul/Türkiye
ORCID: 0000-0001-5108-7386

Reference Gedik, Y. & Ünal Akbulut E.C. (2020). "Aristoteles Kategorilerinin Armonik Analiz İçerisinde İncelenmesi", Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:5, Issue:16; pp:424-431.

ÖZET

Müzik yüzyıllar boyunca insanlık için önem arz etmiştir. İnsanoğlu kendini ifade etmek için sanattan faydalanmış, müzik yoluyla hem iç dünyasına yolculuk yapmış hem de dış dünya ile iletişim kurmuştur. Müzik dili evrenselidir. Bunu yanında Felsefe farklı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşünür olarak ifade edilen filozoflar çağlar boyunca insanlık için farklı düşünce tarzları ortaya koymuşlardır. Bilinen en önemli Filozoflardan biri de Aristoteles'tir. Aristoteles Kategorilerinin Klasik Batı Müziğinin 18.yüzyılda oturulduğu Armonik Analiz Yöntemi ile incelenmesi çalışmanın amacını oluşturmuştur. Bu bağlamda temel ton Do majör düşünülmüş, örneklem olarak do majör akoru 10 Kategori ile değerlendirilmiştir. Bulgular ışığında bir Kategori dışında tümü ile bağlantı kurulmuştur. Çalışmanın sonucunda Armonik Analiz öğretirken Aristoteles Kategorilerinin düşünsel beceriyi arttıracığı öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Kategoriler, Armoni, Analiz

ABSTRACT

Music has been important to humanity for centuries. Human beings have benefited from art to express themselves, made journey to their inner part and communicated with the outer part through music. The language of music is universal. Besides, Philosophy emerges as a different field. Philosophers who are expressed as thinkers have put forward different ways of thinking for humanity throughout the ages. One of the most important philosophers known is Aristotle. The aim of the study is to examine Aristotelian Categories with the Harmonic Analysis Method in which Classical Western Music was settled in the 18th century. In this context, the basic tone C major was considered, and C major chord was evaluated with 10 categories as a sample. In the light of the findings, all but one Category were linked. As a result of the study, it was predicted that Aristotle Categories will increase intellectual skills while teaching Harmonic Analysis.

Key Words: Aristotle, Categories, Harmony, Analysis

1. GİRİŞ

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında Müzik ve Felsefenin aynı düzlemde bulunduğu gözlemlenmemiştir. Ancak yurt dışında bu konuda çalışmalar bulunmaktadır. İki alan antik dönemde aynı okullarda öğretilmiştir. Öğrenciler o günün koşulları ve bilgisi doğrultusunda Müzik ve Felsefenin her ikisi ile eşit eğitim almışlardır. Aristoteles Mantığından yüzyıllar sonrasında Armonik Analiz ortaya konulmuştur. Günümüzde bu çalışma ile hem iki alanın birbirini beslemesi hem de farklı bakış açısı ile müzik eğitiminde kullanılması amaçlanmıştır.

1.1. Aristoteles

Aristoteles mantık üzerine yaptığı çalışmalar ile tutarlı ve bütünlüklü bir sistem ortaya koymaktadır. Aristoteles'e kadar mantık çalışmaları yapılmaktaydı fakat Aristoteles diğerlerinden farklı olarak,

¹ Bu çalışma, "Aristoteles Mantığında Müzikal Analiz Yöntemleri: Armonik Analiz ve Schenker Analizinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

mantığı başlı başına bir çalışma konusu yapmasıdır (Taşdelen, 2013). Aristoteles'in kurduğu mantık sistemi diğer çalışmalarına nispetle daha çok ses getirmiştir. Aristoteles'in kurduğu mantık sisteminin bir diğer önemi ise M. S. 17. yüzyılda modern mantık kuruluncaya kadar geçerliliğini sürdürmüş olmasıdır (Yörükoğulları, Orhun, Topdemir, & İhsanoğlu, 2013).

Aristoteles mantığı bir bilgi kuramı ve metodoloji olarak görmektedir (Arslan, 2007). Aristoteles için mantık, verilmiş olan önermelerden başka önermelerin çıkarılmasının kuralını saptamaktır. Aristoteles mantık kavramını kullanmamıştır. Bunun yerine “analitik” kavramını kullanmıştır (Akarsu, 1998). Aristoteles'in “mantık” kavramı yerine “analitik” kavramının kullanılmasının nedeni, düşünce biçimleri üzerinde durması ve onları analiz etmek amacıyla olmasıdır (Arslan, 2007).

Aristoteles Metafizik kitabında şunları söylemektedir:

“Doğru üzerine tartışmalarında önermelerin hangi koşullarda doğru kabul edilmeleri gerektiğini belirlediklerini ileri süren bazı filozofların çabalarına gelince, onların bu çabaları yalnızca Analitikler hakkında bilgisizliklerinden ileri gelmektedir. Çünkü herhangi bir özel bilimsel incelemeye girişmeden önce bu şeyleri bilmemiz, eğer onları henüz öğrenmek safhasındaysak, araştırmaya girişmememiz gerekir” demektedir (Aristoteles, 1996).

Aristoteles, bu metninde doğru kavramı üzerine tartışan filozofları eleştirmiştir. Filozofların doğru üzerine getirdiği önermelerin koşullara göre değişmesinin mantıksız olduğunu bunun nedeninin analitik bilgisizliklerden kaynaklandığını ifade etmektedir.

Aristoteles'in mantıkla ilgili çalışmalarını Organon adı altında altı cilt altında toplanmıştır (Akarsu, 1998). Belirtmek gerekir ki, Aristoteles mantık çalışmaları için “mantık” kavramı kullanmadığı gibi, mantık çalışmalarının toplandığı “Organon” eserine bu adı kendisi vermemiştir. Bu çalışmalarının bir bütün olarak toplanması ve “Organon” adının verilmesi onun öğrenci ve yorumcuları tarafından gerçekleştirilmiştir (Taşdelen, 2013). İlk defa bu ismi kullanan kişi ise Diogenes de Laertius'dur (Bacon, 2012).

Organon serisinin ilk cildini kategoriler oluşturmaktadır.

1.1.1. Kategoriler

Kategoriler, Aristoteles Organon eserinin ilk cildir. Aristoteles'e göre kategoriler, “önermelerin kendilerini meydana getirdikleri en basit unsurlardır” (Arslan, 2007). *Kategori* kelimesi Yunanca'da ve Aristoteles'in kullandığı teknik bağlamda “yüklem” anlamına gelmektedir (Arslan, 2007). Buradaki yüklem olarak gündelik dildeki sıradan yüklemi değil en genel yüklem olarak ifade edilmektedir (Aristoteles, Organon I Kategoriyalar, 1989).

Aristoteles kategorileri:

1. Öz (Töz) 2. Nitelik 3. Nicelik 4. Görelilik (Bağıntı) 5. Nerelik (Yer)
6. Zaman 7. Durum 8. Sahip olma 9. Etki (Etkinlik) 10. Edilgi (Edilginliği)

Aristoteles birinci “öz (töz)” kategorisini; “insan” veya “at” olarak örneklendirmektedir. İkinci “nitelik” kategorisini; “beyaz”, üçüncü “nicelik” kategorisini; “iki dirsek uzunluğunda”, dördüncü “görelilik (bağıntı)” kategorisini; “iki misli, yarısı”, “daha büyük”, beşinci “nerelik (yer)” kategorisini; “Lise’de, pazar yerinde”, altıncı “zaman” kategorisini; “dün, geçen sene”, yedinci “durum” kategorisini; “uzanmış, oturmuş”, sekizinci “sahip olma” kategorisini; “silahlı, giyinik”, dokuzuncu “etki (etkinlik)” kategorisini; “keser, dağlar”, onuncu “edilgi (edilginliği)” kategorisini; “kesilir, dağlanır” olarak örneklendirmektedir (Arslan, 2007).

Organon eserinde kategoriler on adet olarak belirlenmiştir. Ancak Aristoteles İkinci Analitikler isimli eserinde bu kategorileri sekiz adet olarak belirlemiştir. Yedinci sıradaki “durum” ile sekizinci sıradaki “sahip olma” kavramları kategorilerden çıkarılmıştır. Kategoriler sonuç olarak Aristoteles'e göre en tümel ve en genel varlık cinsleri olarak ele alınmaktadır (Arslan, 2007).

1.2. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan literatür tarama yöntemi kullanılmıştır.

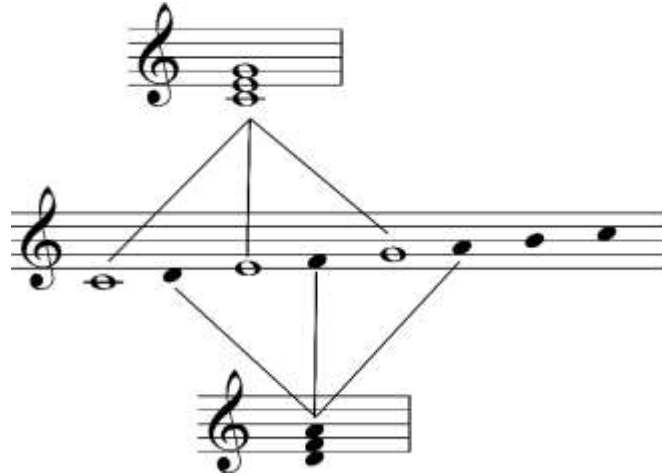
1.3. Sınırlılıklar

Aristoteles'in temel kategorileri Do majör akoru örnekleminde ele alınarak incelenmiştir.

2. BULGULAR

2.1. Öz (Töz) Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında birinci kategoride olan “öz (töz)” incelenmiştir. Öz kavramı, varlığın aslını kuran temel özellik olarak ifade edilmektedir. Armoninin temelini akor yapılarından oluşmaktadır. Do majör akoru; Aristoteles bağlamında incelendiğinde “akor” olması özünü oluşturmaktadır.

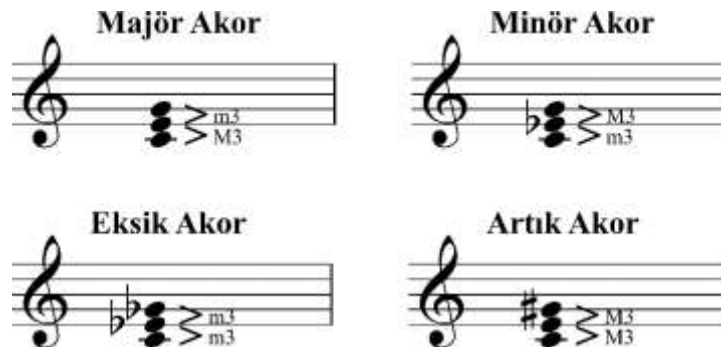

Şekil1: Do Majör Dizisi ve Do Majör ile Re Minör Akoru
Kaynak: Nurhan Cangal, Armoni, 4. bs. (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2008), 69.

Akor, herhangi bir ses üzerine üçlüler çıkılarak ve en az üç sestten oluşan ses kümelerine verilen isimdir. Do majör dizisinin I. derecesindeki Do, III. derecesindeki Mi ve V. derecesindeki Sol sesleri kümelenip Do majör akorunu oluşturmaktadır. Do majör dizisinin II. derecesindeki Re, IV. derecesindeki Fa ve VI. derecesindeki La sesleri kümelenip Re minör akorunu oluşturmaktadır. Akorlar ise yan yana gelerek armoniyi oluşturmaktadır. Bu nedenle müzikte “akor” Aristoteles düşünsel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “öz” kategorisinde aldığı görülmektedir.

2.2. Nitelik Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında ikinci kategoride olan “nitelik” incelendiğinde; nitelik, bir şeyi şöyle veya böyle yapan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 2: Niteliklerine Göre Majör, Minör, Eksik ve Artık Akor Çeşitleri
Kaynak: Nurhan Cangal, Armoni, 4. bs. (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2008), 72.

Akorlar kök ses üzerine üçlü çıkılarak elde edilmektedir. Kök ses üzerine kurulan aralıklara göre majör, minör, eksik ve artık olmak üzere dört ana gruba ayrılmaktadırlar. Nurhan Cangal'ın Armoni

kitabında belirttiği üzere, M3 + m3 şeklinde kurulan akorun Majör akor, m3 + M3 şeklinde kurulan akorun Minör akor, m3 + m3 şeklinde kurulan akora Eksik akor, M3 + M3 şeklinde kurulan akorun ise Artık akor olduğunu ve bu isimlendirmenin “niteliksel adlandırma” olduğunu ifade etmektedir. Bundan dolayı Aristoteles’in nitelik kategorisinin Do majör akor örneğinde, M3 + m3 aralıklarıyla Majör ifadesi Aristoteles düşünsel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “nitelik” kategorisinde yer almaktadır.

2.3.Nicelik Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında üçüncü kategoride olan “nicelik” incelendiğinde; nicelik, ölçülebilir, azalır çoğalabilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Niceliklerin zıtlıkları yoktur. Do majör akorunda kullanılan M3 + m3 aralığı, Do majör akoru Aristoteles düşünsel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “nicelik” kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

2.4.Görelilik (Bağıntı) Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında dördüncü kategoride olan “görelilik” (bağıntı) incelendiğinde; görelilik bir başka şey ile büyüklüğünü veya uzaklığı anlatmaktadır. Bir şeyin büyüklüğü başka bir şeye göre belli olmaktadır. Bu durumda büyük olan şey görelidir.

Do Majör:

Fa Majör:

Sol Majör:

Şekil 1: Do Majör, Fa Majör ve Sol Majör Dizi ve Akorları

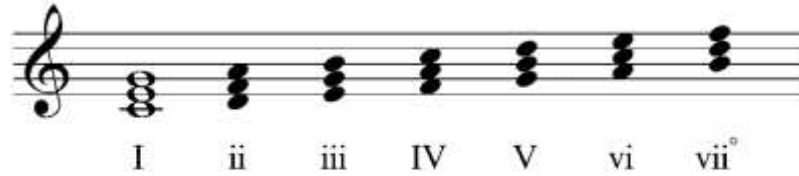
Do majör akoru, Do majör tonunun I. derecede tonik akoru pozisyonunda yer almaktadır. Fakat tek bemollü majör ton olan Fa Majör tonunun V. derecede dominant akoru olarak yer aldığı görülmektedir. Tek diyezli ton olan Sol Majör tonunda ise Do majör akoru IV. derecede yer almaktadır. Do majörün hangi derecede bulunduğu bağlı olduğu ton ile anlaşılmaktadır. Aristoteles’in düşünsel kategorilerindeki “görelilik” açıdan değerlendirildiğinde ise, Do majör akoru, Do Majör tonunda tonik olarak yani dizinin merkezinde yer almaktadır. Fa Majör tonunda, Do majör akoru tonik akoruna göre merkeze uzaklığı dominantta yer aldığı için V. derecede (beş birim) bulunmaktadır. Tek diyezli ton olan Sol Majör tonunda ise Do majör akoru tonun merkezine göre IV. derecede yer almaktadır. Merkeze oranla dört birim uzaklıktadır. Aristoteles düşünsel

kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “görelik” (bağıntı) kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

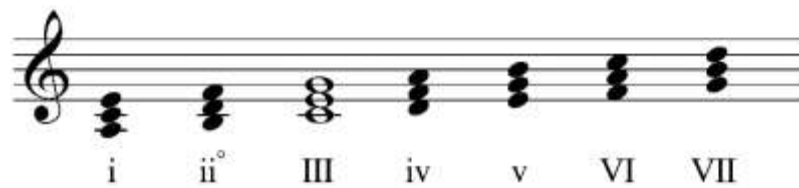
2.5.Nerelik (Yer) Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında beşinci kategoride olan “nerelik” (yer) incelendiğinde; konum olarak nerede yer aldığını açıklamaktadır.

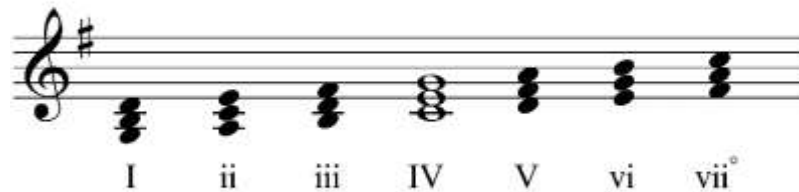
Do Majör:

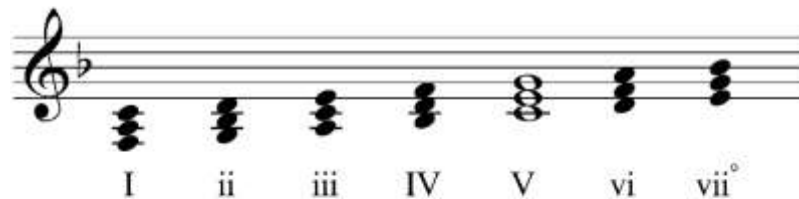
La (doğal) minör:

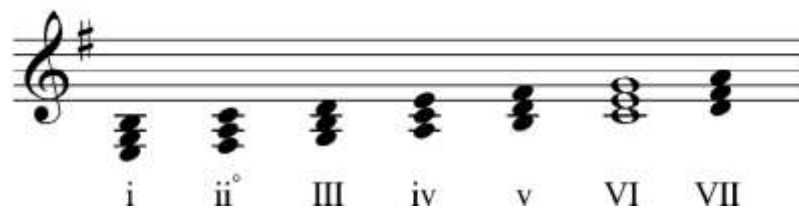
Sol Majör:

Fa Majör:

Mi (doğal) minör:

Şekil 2: Do Majör, La (doğal) minör Sol Majör, Fa Majör ve Mi (doğal) minörDizi ve Akorları

Do majör akoru, Do Majör tonunda I. derecede, La doğal armonik tonunda III. derecede, Sol Majör tonunda IV. derecede, Fa Majör tonunda V. derecede Mi minör tonunda (armonik ve doğal) ise VI. derecede yer almaktadır. Aristoteles düşünsel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “nerelik (yer)” kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

2.6. Zaman Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında altıncı kategoride olan “zaman” incelendiğinde; bir zaman dilimi içerisindeki durumunu ifade etmektedir.

Şekil 3: J. S. Bach, BWV 846, Prelüde No. 1, 1 ve 2. Ölçü

Kaynak: Johann Sebastian Bach, Bachbuch für die Gitarre, ed. Walter Götze (Leibzig: Pro Musica Verlag, 1952), 14.

Şekildeki eser Do Majör tonunda, I. derece Do majör akoru ve aynı zamanda arpeji ile başlamaktadır. Do majör akorun eserde Aristoteles düşünel kategoriler bağlamında zaman olarak ele alındığında, bir ölçü süresinde devam ettiği görülmektedir. Dolayısıyla akorun eser içerisinde belli ölçü sürelerince yer alması Aristoteles düşünel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “zaman” kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

2.7.Durum Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında yedinci kategoride olan “durum” incelendiğinde; zaman ve mekan içerisinde pozisyonunu ifade etmektedir.

Kök 1. Çevrim 2. Çevrim

Şekil 4: Do Majör Akoru ve Çevrimleri

Nurhan Cangal, Armoni, 4. bs. (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2008), 118.

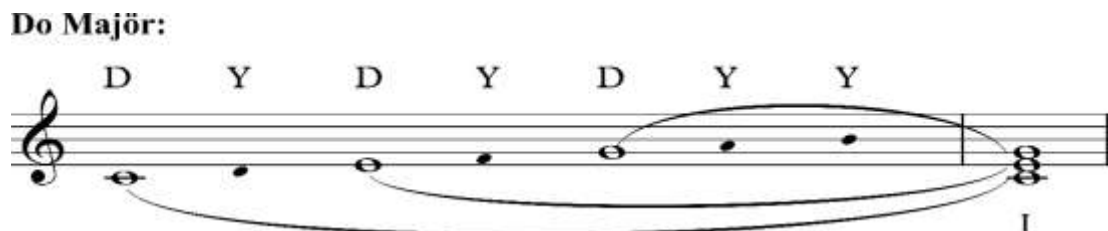
Do majör akorunun aynı notalar ile değişik pozisyonda bulunması, Do majör akorunun durum yapısını belirtmektedir. Şekildeki örnekte Do majör akorunun Do – Mi – Sol kök hali görülmektedir. Do bir oktav yukarı alındığında ve diğer sesler tutulduğunda; Mi – Sol – Do sesler kümesi, Do majör akorunun 1. çevrimi elde edilmiş olur. Aynı şekilde Mi – Sol – Do 1. çevrim Do majör akorunun bas sesinde yer alan Mi notası bir oktav ileri alındığında Sol – Do – Mi akoru elde edilir. Bu akor da 2. çevrim Do majör akordur. Aristoteles düşünel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “durum” kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

2.8.Sahip Olma Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında sekizinci kategoride olan “sahip olma” incelendiğinde; Do majör akorda sahip olma durumu incelenmiştir. Aristoteles bu kategoriye “ayakkabıları ayağındadır”, “silâhlıdır” olarak örneklendirmiştir. Aristoteles *İkinci Analitikler* eserinde bu kategoriye çıkartmıştır. Do majör akoru Aristoteles düşünel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “sahip olma” kategorisi bulunmamaktadır.

2.9.Etki (Etkinlik) Kategorisine Ait Bulgular

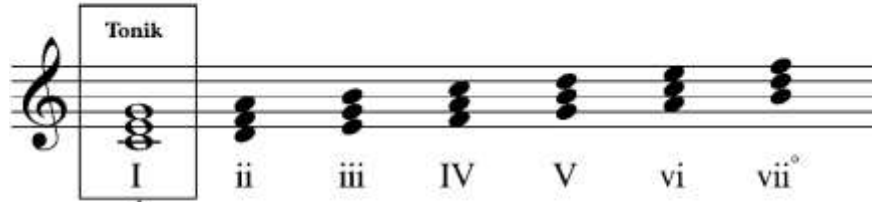
Do majör akoru Aristoteles bağlamında dokuzuncu kategoride olan “etki (etkinlik)” incelendiğinde; etkinlik, eylemde bulunma, etki etme gücü ile eylemin daha somut oluşunu ifade etmektedir. Akorlar armonide işlevsel özelliklerine göre “durucu” ve “yürüyücü” olarak ikiye ayrılmaktadır. Tonalite durucu ve yürüyücü dereceler vardır.

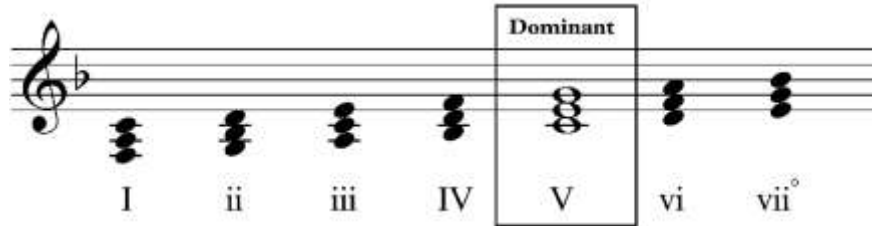
Şekil 5: Do Majör Tonalitesindeki Durucu ve Yürüyücü Sesler
Nurhan Cangal, Armoni, 4. bs. (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2008), 77.

Majör veya minör dizilerin I, III, V. basamakları durucu özellik göstermektedir. II, IV, ve VII. basamak sesleri ise yürüyücü özellik göstermektedir Dolayısıyla majör veya minör tonlarının I. basamak akoru “durucu” özellik içermektedirler Bunun dışında kurulan diğer akorlar ise tonun içerisinde “yürüyücü” işlev yüklenmektedirler. Ton içerisinde durucu özellik gösteren bir majör veya minör akorunun, başka ton içerisinde başka bir derece üzerine geldiğinde farklı bir özellik göstermektedir. Örneğin:

Do Majör:

Fa Majör:

Şekil 6: Do Majör, Fa Majör Dizi ve Akorları

Do Majör tonunun durucu I. derecede bulunan Do majör akoru “Tonik” bir etki sergilemektedir. Fakat Fa Majör tonun durucu V. derecesinde aynı Do majör akor “Dominant” bir etki sergilemektedir. Do majör akorunun bulunduğu tona göre “Tonik” ve “Dominant” olması Aristoteles düşünsel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “etki” kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

2.10. Edilgi (Edilginliği) Kategorisine Ait Bulgular

Do majör akoru Aristoteles bağlamında onuncu kategoride olan “edilgi (edilginliği)” incelendiğinde; Do majör akorunun çeşitli tonlarda besteler vasıtasıyla çalınıyor, icra ediliyor olması Aristoteles düşünsel kategoriler bağlamında değerlendirildiğinde, “edilginliği” kategorisinde yer almaktadır.

3. SONUÇ

Bu çalışmada Aristoteles’in “Kategoriler”i Pythagoras’tan başlayarak Rameau’ya geldiği noktada müzikte armoninin ifadelendirilmesinden yola çıkarak yorumlanmıştır.

Aristoteles’in düşünsel kategorileri Do majör akoru ile ilişkilendirilmiştir. Aristoteles için mantığın temeli olan kategorilerin müzik teorisinde de işlevsel hale geldiği görülmektedir.

Bulgularda Do Majör akoru; Öz (Töz), Nitelik, Nicelik, Görelilik (Bağıntı), Nerelik (Yer), Zaman, Durum, Sahip olma, Etki (Etkinlik) ve Edilgi (Edilginliği) olmak üzere on kategoride incelenmiştir. Sahip olma kategorisinin Do majör akor örneğinde bir ilişkisi bulunamamıştır. On adet olan düşünsel kategorilerin dokuzu Do majör akor örneğinde ele alınarak armonik analize yeni bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgulardan çıkan öneri ise müzikal analiz çerçevesinde daha farklı kategoriler üzerinden düşünülmesi gerektiğidir.

Sonuç olarak Aristoteles'in "Kategorileri" müzikte Do Majör akor örnekleminde yerini bulduğu görülmüştür. Bu bağlamda müzik öğrencilerine Armonik Analiz öğretirken Aristoteles mantığı çerçevesinden yol almanın kendilerine farklı bir bakış açısı kazandıracakları öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (7. bs. b.). İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Aristoteles. (1989). *Organon I Kategoriyalar*. (H. R. Atademir, Çev.) İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Aristoteles. (1996). *Metafizik* (2. bs. b.). (A. Ahmet, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Arslan, A. (2007). *İlkçağ Felsefe Tarihi 3 - Aristoteles*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bacon, F. (2012). *Novum Organum - Tabiatın Yorumu ve İnsan Âlemi Hakkında Özlü Sözler*. (S. Önal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Cangal, N.(2008).*Armoni*.Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Diogenes Laertius (3rd cn. C.E.)*. (2020, 04 24). www.iep.utm.edu/dioglaer/ adresinden alındı
- Taşdelen, İ. (2013). *Mantığın Gelişimi* (2. bs. b.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yörükoğulları, E., Orhun, Ö., Topdemir, H. G., & İhsanoğlu, E. (2013). *Bilim ve Teknoloji Tarihi*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.